

UNIWERSYTET MIKOŁAJA KOPERNIKA

JÓZEF CEYNOWA

**ZARYS LINIOWEJ TERMODYNAMIKI
NIERÓWNOWAGOWEJ
UKŁADÓW CIĄGŁYCH I MEMBRANOWYCH**

TORUŃ 1997

Recenzenci

Bogdan Baranowski, Maciej Leszko

ISBN 83-231-0808-0

Printed in Poland

Copyright by Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika

Toruń 1997

Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Wydawnictwo, tel.14-295, fax (056) 542948, kolportaż, tel. 14-238

Wydanie I. Nakład 320 egz. Ark. wyd. 10,5 Ark. druk. 9,25.

Skład w wykonaniu autora

Druk: Zakład Poligrafii UMK

SPIS TREŚCI

Wykaz podstawowych symboli	7
Rozdział 1. Elementy podstaw termodynamiki nierównowagowej	
1. Wstęp	11
1.2. Charakter układów opisywanych przez termodynamikę nierównowagową	12
1.3. Założenia termodynamicznego opisu procesów nierównowagowych	14
1.3.1. Lokalne sformułowanie II zasady termodynamiki	14
1.3.2. Hipoteza równowagi lokalnej	16
1.3.3. Równania bilansu	18
1.3.3.1. Ogólne równanie bilansu wielkości skalarnych	18
1.3.3.2. Ogólne równanie bilansu wielkości wektorowych	21
1.3.3.3. Równanie bilansu masy	23
1.3.3.4. Tensor ciśnienia	25
1.3.3.5. Równanie bilansu pędu	27
1.4. Bilans entropii	28
1.4.1. Bilans energii wewnętrznej	29
1.4.2. Bilans entropii w układach ciągłych	33
1.4.3. Bilans entropii w układach nieciągłych	36
1.5. Równania fenomenologiczne	39
1.5.1. Ogólna postać źródła entropii	39
1.5.2. Współzależność przepływów i bodźców	41
1.5.3. Właściwości współczynników fenomenologicznych	43
1.5.3.1. Współczynniki fenomenologiczne jako funkcje lokalnych parametrów stanu	43
1.5.3.2. Relacje przemienności Onsagera	44
1.5.3.3. Ograniczenia wielkości efektów krzyżowych - wzajemna relacja między współczynnikami fenomenologicznymi	45
1.5.3.4. Transformacja bodźców i przepływów - niezmienniczość źródła entropii	46
1.5.4. Zasada symetrii Curie	47
1.6. Stany stacjonarne	47
1.6.1. Definicje	47

1.6.2. Produkcja entropii w stanie stacjonarnym	48
1.6.2.1. Minimalna produkcja entropii w stanie stacjonarnym I rzędu	48
1.6.2.2. Stany stacjonarne wyższego rzędu	50
1.6.3. Stabilność stanu stacjonarnego	51

Rozdział 2. Procesy transportu w układach ciągłych bez reakcji chemicznych

2.1. Wprowadzenie	53
2.2. Procesy transportu w ciągłych układach izotermicznych	54
2.2.1. Dyfuzja w układach dwuskładnikowych	55
2.2.2. Charakterystyka podstawowych typów dyfuzji	57
2.2.2.1. Dyfuzja ciśnieniowa	57
2.2.2.2. Dyfuzja stężeniowa i ruchliwość składnika w układzie bez sił zewnętrznych i bez gradientu ciśnienia	58
2.2.2.3. Przepływ składnika pod wpływem pola elektrycznego - migracja jonów	59
2.2.3. Dyfuzja w ciągłych, izotermicznych układach wieloskładnikowych	60
2.3. Procesy przewodzenia ciepła w układach ciągłych	61
2.3.1. Układy zawierające cząsteczki obojętne	61
2.3.2. Układy zawierające roztwory elektrolitów	65
2.3.3. Potencjał dyfuzyjny w roztworze elektrolitu	68

Rozdział 3. Procesy transportu w układach nieciągłych

3.1. Układy izotermiczne	71
3.1.1. Dyfuzyjny potencjał międzyfazowy	71
3.1.2. Efekty elektrokinetyczne	75
3.1.2.1. Ciśnienie elektroosmotyczne	76
3.1.2.2. Potencjał przepływu	77
3.1.2.3. Prąd przepływu	78
3.1.2.4. Elektroosmoza	79
3.1.3. Osmoza i ciśnienie osmotyczne	80
3.1.3.1. Ciśnienie osmotyczne roztworu	80
3.1.3.2. Różnica ciśnień w układzie z membraną nieidealnie selektywną	82
3.1.4. Procesy dyfuzyjne w układzie membranowym przy sprzęganiu się składników	85
3.1.4.1. Współczynniki odbicia i przenikalności	90
3.1.5. Współczynnik podziału w stanie stacjonarnym	93
3.1.6. Współczynnik selektywności separacji składników w układzie membranowym	95
3.1.7. Procesy przepływu w izotermicznym układzie trójskładnikowym	97
3.1.8. Sprzężenia w transporcie składników roztworów zewnętrznych z membraną	102

3.2.	Nieciągłe układy nieizotermiczne	105
3.2.1.	Układy nieizotermiczne w stanie stacjonarnym	108
3.2.2.	Nieizotermiczny układ jednoskładnikowy	110

Rozdział 4. Układy nieciągłe z reakcją chemiczną

4.1.	Wprowadzenie	112
4.2.	Sprzężenia pomiędzy reakcjami chemicznymi	113
4.3.	Równania fenomenologiczne reakcji chemicznych	114
4.4.	Stan stacjonarny układu z reakcją chemiczną	116
4.4.1.	Warunek istnienia stanu stacjonarnego w układzie z reakcją chemiczną	118
4.4.2.	Sprzężanie się reakcji ze składnikiem nie uczestniczącym w reakcji	119
4.5.	Sprzężenie stacjonarne względem przepływu ciepła	121

Rozdział 5. Specyficzne transporty membranowe

5.1.	Transport nośnikowy	123
5.2.	Transport aktywny	128
5.2.1.	Transport aktywny w membranie asymetrycznej	128
5.2.2.	Transport aktywny w złożonym układzie membranowym	130
5.2.2.1.	Układ membranowy z II-rzędowym transportem aktywnym	130
5.2.2.2.	Transport aktywny w układach zawierających elektrolity	132
5.3.	Sztuczne układy membranowe wykazujące transport aktywny	132
5.3.1.	Układ zawierający dwie membrany ograniczające roztwór wewnętrzny	133
5.3.2.	Układ membranowy ze składnikiem uczestniczącym w dwóch reakcjach chemicznych	134
5.4.	I-rzędowy transport aktywny Na^+/K^+ w błonach naturalnych	135

6. UZUPEŁNIENIA

6.1	Elementy rachunku tensorów	138
6.1.1.	Operator wektorowy - nabla	138
6.1.2.	Iloczyn wewnętrzny i zewnętrzny tensorów. Iloczyn nabli	138
6.1.2.1.	Iloczyn wewnętrzny. Dywergencja	139
6.1.2.2.	Iloczyn zewnętrzny. Gradient	140
6.2.	Równanie bilansu entropii w układach ciągłych	141

7.	Literatura	145
----	------------	-----